

Ks. Józef Wołczański

(Kraków)

KRONIKA PARAFII RZYMSKOKATOLICKIEJ PW. ŚW. ANTONIEGO WE LWOWIE ZA LATA 1939–1946

I. Wprowadzenie

W panoramie kościelnej Lwowa kościół pw. św. Antoniego nie zajmuje znaczącego miejsca. Zarówno świątynia, jak i usytuowany w pobliżu budynek mieszkalny stanowią pozostałości po zespole klasztoru oo. Franciszkanów Konwentualnych z fundacji Rady Miejskiej z 23 czerwca 1617 r. Obiekt ulokowany jest na Przedmieściu Łyczakowskim przy trakcie wiodącym z centrum miasta na wschód. Pierwotne zabudowania legitymowały się XVII-wieczną metryką, zostały bowiem wzniesione w latach 1618–1630. Strawione pożogą w połowie XVII stulecia, zostały odbudowane na początku XVIII w., o czym informuje akt poświęcenia kościoła w 1739 r. Kres istnieniu franciszkańskiego klasztoru położyła kasata józefińska w 1784 r. Świątynia stała się własnością archidiecezji lwowskiej ob. łac., pełniąc funkcję ośrodka religijnego parafii pod dotychczasowym wezwaniem, natomiast w gmachu poklasztorным mieściła się plebania oraz przejściowo szkoła z bursą dla uczniów¹. Kościół funkcjonuje nieprzerwanie do naszych czasów mimo powojennej antyreligijnej polityki sowieckiej na byłych Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej. Wyda-

¹ P. Pencakowski, *Kościół parafialny pw. św. Antoniego we Lwowie (dawniej klasztorny oo. Franciszkanów Konwentualnych)*, w: *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 1, red. J.K. Ostrowski, Kraków 1993, s. 39–40; J. Krętosz, *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu (1772–1815)*, Katowice 1996, s. 108.

rzeniem w jego najnowszych dziejach było przekazanie go 14 kwietnia 1995 r. przez władze kościelne pierwotnym właścicielom – Zakonowi oo. Franciszkanów Konwentualnych².

Ryc. 1. Fasada kościoła pw. św. Antoniego we Lwowie i plebanii

Dramatyczne doświadczenie dla całej wspólnoty parafialnej przyniosła II wojna światowa, o czym traktuje publikowane tu źródło. Funkcję proboszcza pełnił wówczas do roku 1941 ks. kanonik Walenty Dubiel, a po jego śmierci ks. Józef Czapran w randze administratora w latach 1941–1946. Etaty wikariuszowskie zajmowali kolejno: ks. Józef Czapran (1930–1941), ks. mgr Maciej Szalagan (1937–1942), ks. mgr Stanisław Flendrich (1942–1943), ks. dr Stanisław Wawszczak (1942–1945), ks. dr Józef Dajczak (1944–1945) i ks. mgr Hieronim Kwiatkowski (1945–1946). Z reguły proboszcza wspomagało w pracy pastoralnej jednocześnie dwóch kooperatorów, ale ostatni z wyżej wymienionych duchownych nie miał już współpracownika z powodu gremialnej powojennej ewakuacji instytucji kościelnych oraz kapłanów na Ziemię Zachodnie powojennej Polski³.

Dynamiczne zaangażowanie w codzienne życie parafii przejawiał laikat, zainspirowany i wdrożony do odpowiedzialności za Kościół archidiecezji lwowskiej przez różnorodną sieć inicjatyw społeczno-religijnych na przestrzeni kilku dziesięcioleci, a zintegrowanych od lat 30. XX stulecia w strukturach Akcji Katolickiej. W okresie II wojny światowej niezwykłą ofiarnością wykazywało się zwłaszcza kilka osób: Karol Leszczyński – radca pocztowy i pracownik w latach 1930–1946 kancelarii parafialnej św. Antoniego, niejaki Zawistowski – prze-

² L. Wulecki [J. Tyson], *Kościół św. Antoniego we Lwowie. Zarys historii i opis*, Wrocław 1996, s. 48, 55.

³ Zob. niżej publikowany dokument.

wodniczący Komitetu Parafialnego i pierwszy kierownik Kuchni Parafialnej, Antoni Pelczarski – kontynuator misji poprzednika na polu akcji charytatywnej oraz Emil Kwiatkowski – prezes Ligi Parafialnej, inicjator i założyciel Kasy Pożyczkowej w par. pw. św. Antoniego we Lwowie⁴.

Ryc. 2. Ołtarz główny kościoła pw. św. Antoniego we Lwowie

Oprócz stałych mieszkańców plebanii pomieszczenia w budynku parafialnym przejściowo zajmowały na dłuższy nawet czas osoby pozbawione własnego lokum. I tak już jesienią 1939 r. wskutek zajęcia klasztoru ss. Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo przy ul. Teatyńskiej 17 zakonnic znalazło tymczasowy azyl w gmachu parafii. W tym samym czasie po eksmisji z rezydencji metropolitów lwowskich ob. łac. zarówno mieszkańców, jak i urzędów, na probostwo św. Antoniego przeniósł się kanclerz Kurii Metropolitalnej ks. prałat Zygmunt Hałuniewicz wraz z kancelarią, korzystając z gościny do 30 października 1942 r. Od października 1940 r. zamieszkał tam również kapelan Szpitala Powszechnego usunięci z dotychczasowych posad: ks. Andrzej Zabrzeziński CM i ks. Michał Woroniecki CM⁵.

⁴ Zob. niżej publikowany dokument.

⁵ Zob. niżej publikowany dokument.

Ryc. 3. Organy i chór muzyczny kościoła pw. św. Antoniego we Lwowie

Centrum życia religijno-społecznego stanowiła świątynia. Wskutek restrykcji, wprowadzonych zwłaszcza przez władze sowieckie, wiele nabożeństw i praktyk religijnych celebrowanych publicznie w przestrzeni miejskiej do wybuchu wojny zostało zepchniętych do wnętrza bądź bezpośredniego otoczenia kościoła. Taki los spotkał np. procesje Bożego Ciała urządzone odtąd aż do końca wojny na placu przykościelnym. Reagując na bieżące wydarzenia polityczno-społeczne, duszpasterze wprowadzili zimą 1940 r. w niedzielę i święta stałą praktykę celebry mszy św. wieczornej w trosce o zaspokojenie potrzeb religijnych parafian. Regularnie corocznie organizowano rekolekcje wielkopostne z naukami głoszonymi przez oo. jezuitów, podobnie jak nowenny przed uroczystością św. Józefa, ku czci św. Wincentego a Paulo i św. Antoniego Padewskiego, Wniebowzięcia Matki Bożej, Przemienienia Pańskiego, św. Barbary, oraz triduum przygotowujące do przeżycia uroczystości św. Stanisława Kostki. Uroczysty charakter nadawano nabożeństwom maryjnym: nieszporem, modlitwie różańcowej oraz oddaniu w ostatnią niedzielę maja 1942 r. Kościoła i świata ogarniętego wojną Najświętszemu Sercu Matki Bożej. Trzykrotnie: w latach 1943, 1944 i 1945 odbył się obrzęd sakramentu bierzmowania. Reagując na bieżące wydarzenia, po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w czerwcu 1941 r., celebrowano mszę św. za ofiary śmiertelne, a wiosną 1944 r. z nadejściem do Lwowa frontu wojennego parafia włączyła się w cykl modlitw błagalnych organizowanych we wszystkich świątyniach Lwowa o Boże miłosierdzie; w kościele św. Antoniego stosowne modły odbyły się 14 maja tegoż roku. Pamiętano także o jubileuszach: 25-lecia sakry biskupiej Piusa XII (1942 r.), 25-lecia święceń kapłańskich administratora parafii ks. Józefa Czaprana (1942 r.), 25-lecia sakry biskupiej metropolity lwowskiego abp. Bolesława Twardowskiego

(1944 r.), czy przygotowaniach do beatyfikacji metropolity lwowskiego abp. Józefa Bilczewskiego (+ 1923). Pomimo eksmisji katechizacji ze szkół przez cały okres okupacji lekcje religii odbywały się grupami w kościele⁶.

Ryc. 4. Metropolita lwowski
ob. łac. abp Bolesław Twardowski

Równolegle do praktyk religijnych i życia sakramentalnego duszpasterze i ich świeccy współpracownicy troszczyli się o doczesne potrzeby parafian. Z myślą o niesieniu pomocy najbiedniejszym 24 sierpnia 1941 r. powołano do życia Kuchnię Parafialną, działającą do 29 sierpnia 1944 r. Początkowo wydawano dziennie 50 obiadów, ale niebawem liczba ta wzrosła do 300. Opieką charytatywną objęto zarówno osoby zgłaszające się bezpośrednio po wsparcie, jak i chorych w szpitalach i przytułkach dla starców, świadczone także doraźne zasiłki dla potrzebujących i ochronek prowadzonych przez zakonnice. W latach 1941–1943 przy kościele funkcjonowała bezpłatna poradnia lekarska dla osób dotkniętych ubóstwem, natomiast w roku 1942 uruchomiono ambulatorium dla tej samej kategorii potrzebujących. Czynnie funkcjonowały też tzw. Konferencje św. Wincentego a Paulo roztaczające opiekę nad ubogą ludnością parafii⁷.

⁶ Zob. niżej publikowany dokument.

⁷ Zob. niżej publikowany dokument.

Pomimo licznych ograniczeń narzuconych rygorami wojny, a nadto programowymi represjami ze strony zwłaszcza sowieckiego okupanta, życie religijno-egzystencjalne parafii św. Antoniego toczyło się bez dramatycznych wstrząsów. Pozytywnym zjawiskiem była liczna frekwencja wiernych na nabożeństwach. Do wyjątków należały incydenty naruszenia własności parafii, np. niemiecka konfiskata dwóch dzwonów w lutym 1944 r., włamanie na plebanię połączone z kradzieżą w październiku 1942 r. czy destrukcja okien kościelnych wskutek eksplozji ładunków wybuchowych w pobliżu świątyni. Wszelkie starania o normalne funkcjonowanie parafii świadczyły o odpowiedzialnej postawie duszpasterzy, ale nade wszystko dowodziły dojrzałości wiernych. Spełży na niczym nadzieje związane z zakończeniem wojny wiosną 1945 r., wskutek decyzji aliantów Polacy zostali bowiem zmuszeni do ekspatriacji na zachód. Administrator parafii ks. Józef Czapran opuścił Lwów 4 czerwca 1946 r., wywożąc ze sobą część wyposażenia kościelnego, na miejscu zaś pozostał do chwili sowieckiego aresztowania 16 grudnia 1949 r. ks. mgr Hieronim Kwiatkowski, obejmując obowiązki administratora parafii. Represje względem ostatniego duszpasterza parafii zdawały się wszakże zapowiadać całkowitą zagładę owego ośrodka religijnego w dzielnicy Łyczakowskiej Lwowa. Prognozy te jednak się nie sprawdziły, 4 stycznia 1950 r. powrócił z łagrów sowieckich ks. prałat Ignacy Chwirut, obejmując niebawem ster duszpasterstwa na okres najbliższych 19 lat⁸. Parafia św. Antoniego jako jedna z dwóch jednostek administracji rzymskokatolickiej kościelnej Lwowa nieprzerwanie funkcjonujących po II wojnie światowej przetrwała do naszych czasów, choć cena, jaką za to zapłaciła, jest nieznana dla współczesnych duszpasterzy i wiernych. Być może niniejsza publikacja pomoże im uświadomić sobie skalę trudności, a zarazem heroiczność wysiłków duchowieństwa i laikatu na rzecz ocalenia od zagłady świątyni, tradycji religijnych, a nade wszystko ludzi w okresie II wojny światowej i późniejszym.

Publikowany tu dokument, wzbogacony 12 fotografiami z epoki, zamieszczony został w formie rękopisu w księdze formatu in folio opatrzonej tytułem: „Książka dla Bractwa Ś[wię]tej Barbary w kościele parafialnym świętego Antoniego [we Lwowie od roku 1]847 [do roku 1946]”, na stronicach 75–99. Tekst sporządził nieznany autor czarnym atramentem. Dukt i charakter pisma wskazuje na jedną osobę pełniącą funkcję kronikarza; nie był nim na pewno ostatni administrator parafii św. Antoniego ks. Józef Czapran, a cały tekst powstał dopiero w Gorzowie Wielkopolskim 21 listopada 1963 r., gdzie osiadł zarówno duchowny, jak i niektórzy z jego lwowskiego kręgu znajomych. Prawdopodobnie wyszedł on ex post spod pióra świeckiego współpracownika ks. Czaprana.

⁸ J. Wołczański, „Aktywny polski nacjonalista”. *Sowieckie represje wobec ks. Ignacego Chwiruta na Ukrainie Sowieckiej po II wojnie światowej*, w: *Kościół na drogach historii. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Doktorowi Tadeuszowi Śliwie*, red. J. Wołczański, Lwów–Kraków 1999, s. 363.

Podstawą redakcji były zapewne zarówno wcześniejsze notatki, jak i przeżycia z autopsji. Wskutek tego w tekście zdarzają się drobne pomyłki i nieścisłości. Księga zawierająca publikowany tu materiał została wysłana z listem przewodnim ks. Czaprana 3 grudnia 1963 r. do Kurii Administracji Apostolskiej w Lubaczowie na 12 dni przed jego przejściem na emeryturę⁹. Gest ten miał zabezpieczyć ważne źródło historyczne przed ewentualnym zaginięciem bądź zniszczeniem. Aktualnie przechowywane jest w Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie wśród archiwaliów lwowskiej parafii św. Antoniego.

II. Publikacja źródła

Rok 1939

[Dnia] 1 IX 1939 [r.] około godz. 12 w południe bombowce niemieckie obrzuciły [pociskami] dworzec główny, lotnisko, dzielnicę gródecką. Padły pierwsze ofiary. Wojna polsko-niemiecka zaczęła się. Dzień w dzień, noc po nocy kilkakrotnie powtarzały się naloty. Przez miasto przesuwiała się fala uchodźców na wschód. [Dnia] 12 IX Niemcy^a stanęli pod Lwowem. Jeszcze 10 dni broniła się armia polska i Lwów. [Dnia] 22 IX o godz. 2-giej¹⁰ wkroczyły niespodzianie wojska bolszewickie od ul. Łyczakowskiej i Piaskowej. Miasto zostało zajęte przez armię bolszewicką¹¹.

Proboszczem [parafii pw.] św. Antoniego we Lwowie] wówczas był ks. kanonik Walenty Dubiel¹², kooperatorami: ks. Józef Czaprana¹³ i ks. mgr Maciej

⁹ Archiwum Lwowskiej Kurii Metropolitalnej w Krakowie, b.sygn., Pismo ks. Józefa Czaprana do Kurii Administracji Apostolskiej w Lubaczowie, Gorzów Wlkp. 3 XII 1963 r. (włożony do Książki dla Bractwa Ś[wię]tej Barbary w kościele parafialnym świętego Antoniego [we Lwowie od roku 1]847 [do roku 1946]”).

^a Zapis zgodny z oryginałem, tak konsekwentnie w całym dokumencie; poprawnie winno być: Niemcy.

¹⁰ Właściwie: o godz. 14.00. W całym dokumencie autorzy posługują się mylącą formułą cyklu dziesiętnego (od 1 do 10) na oznaczenie godzin na przestrzeni całej doby. Utrudnia to zrozumienie notatek. Dlatego też w niniejszej edycji zaznaczono każdorazowo ten fakt, precyzując wypowiedź.

¹¹ Szerzej na ten temat: J. Węgierski, *Lwów pod okupacją sowiecką 1939–1941*, Warszawa 1991, passim; E. Czop, *Obwód lwowski pod okupacją ZSRR w latach 1939–1941*, Rzeszów 2002, s. 18–27.

¹² Dubiel Walenty (1868–1941), święcenia kapłańskie w 1896 r. we Lwowie, w latach 1900–1901 wikariusz par. Strusów, 1901–1907 wikariusz par. Czerniowce, 1907–1922 wikariusz parafii katedralnej we Lwowie i katecheta szkoły żeńskiej im. Piramowicza tamże, a później również sekretarz Kapituły Metropolitalnej, w latach 1922–1941 proboszcz par. pw. św. Antoniego we Lwowie, wizytator nauki religii w szkołach. Zmarł 14 II 1941 r. we Lwowie. *Schematismus (Catalogus Elenchus) universi venerabilis cleri saecularis et regularis archidiececesis Leopoliensis rit[us] lat[ini] pro Anno Domini 1896–1939*, Leopoli 1896–1939, passim.

¹³ Czaprana Józef (1893–1972), święcenia kapłańskie w 1917 r. we Lwowie, w latach 1917–1922 i 1925–1926 wikariusz par. Tarnopol, 1922–1925 wikariusz par. Żółkiew, 1927–1928 wika-

Szałagan¹⁴. W pierwszych dniach wojny wzmożła się ogromnie ilość ślubów pod gradem bomb, przy huku pękających granatów.

Zorganizowano zaraz pomoc przy Urzędzie Parafialnym dla uchodźców¹⁵, którzy znaleźli się we Lwowie bez dachu, odzienia; również zaopiekowano się rannymi żołnierzami polskimi w Ubezpieczalni Społecznej przy ul. Kurkowej, a gdy w lutym 1940 [r.] musieli opuścić szpital, wielu z nich znalazło schronienie i opiekę u poszczególnych rodzin¹⁶.

Akcja Katolicka jak też i Bractwo Dobrej Śmierci zostało zlikwidowane i majątek tego Bractwa wynoszący około 10000 zł został wypłacony w 4/5 członkom. Kapitał parafii wynoszący również około 10000 zł, a złożony na książeczkach oszczędnościowych został skonfiskowany przez władze sowieckie. Biblioteka par[afialna] złożona z 3220 dzieł o 3750 tomach przedstawiająca wartość 6930 zł wraz z szafami oszklonymi i całym biurowym urządzeniem została również zlikwidowana przez władze (sowiecki oddział oświaty lud[owej]).

Nabożeństwa odbywały się w tym samym, co dawniej porządku z tą różnicą, że kościoły były pełne modlących się ludzi na każdej mszy św., jak i na nieszporach. Nauka religii usunięta ze szkoły odbywała się w kościele.

Wobec zajęcia klasztoru SS. Szarytek przy ul. Teatyńskiej przez władze sowieckie¹⁷ 17 Sióstr Szarytek pracujących w szpitalu sprowadziło się w XII 1939 [r.] na probostwo św. Antoniego.

Zima w 1939/40 [roku] była bardzo ostra i śnieżna. Wobec rozporządzenia władz, że śnieg musi być natychmiast z chodników i jezdni usuwany, ks. Proboszcz apelował niejednokrotnie z ambony do parafian, aby pomogli w pracy. Rzeczywiście zgłaszali się z narzędziami i wraz z obu Ks[ężmi] Wikarymi

riusz par. Buczacz, 1928–1930 Administrator par. Kopyczyńce, 1928–1930 administrator par. Kołodziejówka, 1930–1941 wikariusz par. pw. św. Antoniego we Lwowie i katecheta, 1941–1946 administrator tamże, w 1946 r. w ramach ekspatriacji udał się na teren Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp.: w latach 1946–1951 wikariusz par. Myślibórz, 1951–1952 proboszcz par. Barlinek, 1952–1963 proboszcz katedry w Gorzowie Wlkp., 1963–1972 emerytura. Zmarł 31 V 1972 r. w Gorzowie Wlkp. R.R. Kufel, *Słownik biograficzny księży pracujących w Kościele gorzowskim 1945–1956*, t. 1, Zielona Góra 2016, s. 106–107.

¹⁴ Szałagan Maciej (1909–1979), święcenia kapłańskie w 1935 r. we Lwowie, w latach 1935–1937 katecheta w par. Radziechów, 1937–1942 wikariusz i katecheta par. pw. św. Antoniego we Lwowie, 1942–1946 wikariusz par. pw. św. Marii Magdaleny, w ramach ekspatriacji wyjechał w 1946 r. do Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp.: w latach 1946–1953 pracownik Kurii Biskupiej tamże, 1948–1953 rektor kościoła pw. św. Stanisława Kostki tamże, 1953–1960 proboszcz par. Wałcz, 1960–1979 proboszcz par. pw. Najświętszego Zbawiciela w Szczecinie-Niebuszewie. Zmarł 9 II 1979 r. tamże. R.R. Kufel, *Słownik biograficzny księży*, t. 3, Zielona Góra 2018, s. 297–298.

¹⁵ Aluzja do uciekinierów z Polski zachodniej i centralnej na Kresy Wschodnie przed wojskami niemieckimi.

¹⁶ Zob. na ten temat: P. Naleźniak, *Lwowskie szpitale we wrześniu 1939 roku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne”, 2012, nr 139, s. 181–219.

¹⁷ Klasztor Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo we Lwowie mieścił się przy kościele pw. św. Kazimierza na ul. Teatyńskiej, vis-à-vis rezydencji metropolitów lwowskich.

i służbą kościelną czyszczono chodniki i wożono śnieg na ogród kościelny nie-raz do późna w noc.

Rok 1940

W styczniu wywieziono wielu uchodźców z zachodu i wiele rodzin stale we Lwowie zamieszkujących na Sybir¹⁸. W kwietniu odbył się wywóz po raz drugi¹⁹.

Rekolekcje [wielkopostne] w tym roku odbyły się w dniach [od] 10 do 17 III [1]940 [r.]. Z końcem kwietnia 1940 [r.] księgi metrykalne urodzin, śmierci, chrztów i ślubów wraz z indeksami i protokołami przedślubnymi przejęły władze sowieckie i zorganizowały Biuro cywilne tzw. „Zaks” przy ul. Sykstuskiej 23²⁰, gdzie parafianie musieli się zgłaszać przed [z]jawieniem się w Urzędzie Parafialnym.

W lipcu 1940 [r.] władze nałożyły podatek na kościół w kwocie 4487,33 rb. i na 3 księży podatek osobisty w wysokości 10 348 rb. – łącznie 14 875,23 rb., który został spłacony w 3 ratach do października dzięki ofiarności parafian.

W sierpniu 1940 [r.] zajęto pałac arcybiskupi i usunięto zeń Ks. Arcybiskupa Bol[esława] Twardowskiego²¹, który przeniósł się do OO. Misjonarzy przy ul. Dwernickiego²². Ks. kanclerz zaś – ks. prałat Z[ygmunt] Hałuniec-

¹⁸ Pierwsza deportacja obywateli Polski z terenów Kresów Wschodnich w głąb Związku Sowieckiego została dokonana nocą 9/10 II 1940 r. Akcja objęła głównie osadników wojskowych, pracowników leśnictwa i kolejowych, jak też niższych urzędników państwowych. Ofiarą tych represji padło ok. 141 000 ludzi. C. Brzoza, *Polska w czasach niepodległości i drugiej wojny światowej (1918–1945)*, Warszawa 2003, passim; A. Głowacki, *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej 1939–1941*, Łódź 1997, passim; E. Czop, *Obwód lwowski pod okupacją...*, s. 75–77.

¹⁹ Druga deportacja sowiecka odbyła się w dniach 13–14 IV 1940 r. Dotyczyła tym razem urzędników państwowych, żołnierzy, policjantów, służby więziennej, nauczycieli, działaczy społecznych, kupców, przemysłowców, bankierów oraz rodzin osób aresztowanych dotychczas przez NKWD i zatrzymanych przy nielegalnej próbie przekroczenia linii demarkacyjnej niemiecko-sowieckiej. Wywieziono wówczas ok. 61 000 osób. C. Brzoza, *Polska w czasach niepodległości...*, passim; A. Głowacki, *Sowieci wobec Polaków...*, passim; *Obwód lwowski pod okupacją...*, s. 75–77.

²⁰ Instytucja ta mieści się pod tym adresem do dzisiaj, choć nazwa ulicy uległa zmianie na Doroszenki.

²¹ Twardowski Bolesław (1864–1944), święcenia kapłańskie w 1886 r. we Lwowie, dr prawa kanonicznego, dr honoris causa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, w latach 1895–1901 kanclerz Kurii Metropolitalnej we Lwowie, 1902–1918 proboszcz par. Tarnopol, 1918–1923 biskup pomocniczy archidiecezji lwowskiej, 1923–1944 biskup ordynariusz tamże. G. Chajko, *Arcybiskup Bolesław Twardowski (1864–1944). Metropolita lwowski obrządku łacińskiego*, Rzeszów 2010, passim.

²² Błędna data eksmisji metropolity. Według wiarygodnego źródła – kroniki domu Księża Misjonarzy przy ul. Dwernickiego hierarcha otrzymał 31 X 1939 r. sowiecki nakaz opuszczenia rezydencji w ciągu 40 godzin. Po bezskutecznych staraniach o azyl w różnych klasztorach i plebaniach lwowskich, osiadł 2 XI 1939 r. we wspomnianym wyżej locum. Przebywał tam wraz z kilkoma towarzyszącymi mu księżmi do końca sierpnia 1941 r., kiedy to powrócił do poprzedniej rezydencji przy ul. Czarnieckiego, zwróconej mu przez władze niemieckie. G. Chajko, *Kronika domu Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo we Lwowie (1939–1946) jako źródło do dziejów*

wicz²³ zamieszkał na probostwie św. Antoniego i tu prowadził kancelarię konsystorską do 30 X 1942 r. Ks. Biskup E[ugeniusz] Baziak²⁴ również usunięty ze swego mieszkania przebywał jakiś czas u SS. Józefitek, a usunięty i stamtąd, zamieszkał w prywatnym domu P[aństwa] Lachowiczów²⁵ na Kolonii²⁶.

W październiku 1940 [r.] sprowadzili się OO. Misjonarze: ks. Zabrzeziński Andrzej²⁷ i ks. Woroniecki Michał²⁸ na probostwo św. Antoniego, wobec

Polski i Kościoła katolickiego w Małopolsce Wschodniej. Edycja źródła, „Nasza Przyszłość”, 2014, t. 121, s. 203, 225.

²³ Hałuniewicz Zygmunt (1889–1974), święcenia kapłańskie w 1912 r. we Lwowie, w latach 1912–1916 wikariusz par. Pieniaki, 1916–1919 wikariusz par. pw. św. Antoniego we Lwowie, 1919–1921 wikariusz Bazyliki Metropolitalnej tamże, 1921–1945 kanclerz Kurii Metropolitalnej tamże, od 1936 r. kanonik gremialny Kapituły Metropolitalnej, 26 XI 1945 r. aresztowany przez NKWD i skazany 19 VI 1946 na 10 lat łagrów, skąd wyszedł na wolność 29 IV 1955 r., po powrocie do Lwowa pozostał tam do śmierci: w latach 1955–1962 duszpasterz par. pw. św. Marii Magdaleny, 1962–1974 duszpasterz Bazyliki Metropolitalnej, odznaczony godnością protonotariusza apostolskiego. Zmarł 30 III 1974 r. we Lwowie. J. Wołczański, *Wstęp*, w: Z. Hałuniewicz, *„Zostaje tylko pamięć...”*. *Listy z łagrów 1947–1953*, t. 1, oprac. J. Wołczański, Lwów–Kraków 1998, s. 7–28.

²⁴ Baziak Eugeniusz (1890–1962), święcenia kapłańskie w 1912 r. w Przemyślanach, pracował w Żółkwi, Tarnopolu i Stanisławowie, w latach 1933–1939 rektor Seminarium Duchownego we Lwowie, 1933–1944 biskup pomocniczy archidiecezji lwowskiej, 1944–1962 arcybiskup metropolita lwowski, 1951–1962 administrator apostolski archidiecezji krakowskiej. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 22–23.

²⁵ Osoby niezidentyfikowane.

²⁶ Tzw. Kolonia Profesorska – osiedle wzniesione w latach 30. XX w. według projektu Tadeusza Wróbla, Marcina Karasińskiego i Maksymiliana Koczura w rejonie łyżakowskim w części wschodniej miasta.

²⁷ Zabrzeziński Andrzej (1876–1965), święcenia kapłańskie w 1901 r. w Zgromadzeniu Księżów Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, w latach 1901–1902 kapelan szpitala i więzienia we Lwowie, 1902–1903 wikariusz par. Sarnki Dolne, 1904–1905 duszpasterz kościoła pw. św. Wincentego a Paulo w Krakowie-Kleparzu, 1905–1906 kapelan szpitala i więzienia we Lwowie, 1907–1908 duszpasterz par. Nowa Wieś Narodowa, 1909–1912 duszpasterz par. Witków Nowy, 1912–1918 okres nieznan, w 1918 r. duszpasterz w Tarnowie, w latach 1918–1928 i 1932–1940 kapelan Państwowego Szpitala Powszechnego we Lwowie, 1928–1931 wikariusz w par. Odporyszów, w okresie 1940–1942 mieszkał na plebanii par. pw. św. Antoniego we Lwowie, 1942–1946 przebywał w domu zakonnym przy ul. Dwernickiego we Lwowie, 1946–1947 kapelan w Rzeszowie, 1947–1965 kapelan ss. Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Kurozwękach. G. Chajko, *Kronika domu Księżów Misjonarzy...*, s. 191–192 (kilka nieścisłości).

²⁸ Woroniecki Michał (1908–1998), święcenia kapłańskie w 1935 r. w Zgromadzeniu Księżów Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, w latach 1935–1936 wikariusz par. pw. św. Krzyża w Warszawie, 1936–1937 wykładowca w Małym Seminarium Księżów Misjonarzy w Krakowie, 1937–1940 i 1941–1945 kapelan szpitala we Lwowie, 1945–1949 przebywał w Łyskowie – archid. wileńska, aresztowany przez NKWD został zesłany w 1949 r. do Kazachstanu, gdzie przebywał do 1956 r., po powrocie osiadł na terenie Białoruskiej SSR: 1956–1990 proboszcz par. Różana, 1990–1998 oficjał Sądu Biskupiego, wykładowca i ojciec duchowny Seminarium Duchownego w Grodnie. Zmarł 10 VI 1998 r. M. Woroniecki, *„Powierz Panu swą drogę”*. *W łagrze Dżezkazgan Rudnik (1949–1956)*, Lublin 2011, passim; G. Chajko, *Kronika domu Księżów Misjonarzy...*, s. 193.

usunięcia ich ze Szpitala Powszechnego i zwinięcia parafii szpitalnej. Mieszkali [tu] do IX 1942 [r.].

[Dnia] 17 XI został zorganizowany we wszystkich kościołach „Dzień modlitwy”. [Dnia] 24 XII po raz pierwszy Pasterka została odprawiona wieczorem o godz. 6 i od tej pory w niedzielę i święta odprawiano stale wieczorem msze św. dla umożliwienia parafianom spełnienia obowiązku wysłuchania mszy św., gdyż niedziela była dniem pracy. Naukę religii dzieci odbywały przez cały rok w kościele klasami.

Ryc. 5. Bp pomocniczy archidiec. lwowskiej
Eugeniusz Baziak

Rok 1941

[Dnia] 14 II 1941 [r.] zmarł po dłuższej chorobie ks. kanonik Walenty Dubiel, proboszcz parafii [pw.] św. Antoniego. Kierował parafią przez lat 19. Pogrzeb prowadzony przez ks. kanonika Dziurzyńskiego²⁹, przy wielkiej rzeszy

²⁹ Dziurzyński Kazimierz (1872–1951), święcenia kapłańskie w 1896 r. we Lwowie, w latach 1896–1897 wikariusz par. Wojniłów, 1897–1899 wikariusz par. Tartaków, 1899–1901 wikariusz par. pw. św. Marcina we Lwowie, 1901–1905 wikariusz par. katedralnej tamże, 1905–1916 kate-

parafian i ku ogólnemu żalowi, odbył się w poniedziałek dnia 17 II [19]41 [r.] na Cmentarz Łyczakowski³⁰.

Ryc. 6. Ks. Walenty Dubiel – proboszcz par. pw. św. Antoniego

Ryc. 7. Śp. Ks. kanonik Walenty Dubiel (14 II 1941 r.)

cheta IV Gimnazjum tamże, 1916–1951 kanonik gremialny Kapituły Metropolitalnej, w ramach ekspatriacji wyjechał do Przemyśla: osiadł w domu ss. Józefitek. Zmarł 17 III 1951 r. tamże. *Kościół rzymskokatolicki i Polacy w Małopolsce Wschodniej podczas wojny ukraińsko-polskiej 1918–1919. Źródła*, t. 2, oprac. J. Wołczański, Lwów–Kraków 2012, s. 310–311.

³⁰ Grób ks. Dubiela na łyczakowskiej nekropolii do dziś otoczony jest opieką wiernych par. pw. św. Antoniego we Lwowie.

Administratorem parafii został mianowany 16 II [tegoż roku] ks. Józef Czapran, kooperator tutt[ejszej] parafii. Obejmując parafię w tak ciężkich czasach i w warunkach wojennych oddał ją Ks. Administrator pod opiekę jej Patrona św. Antoniego. Co wtorku odtąd odprawiana była solenna msza św. ku czci św. Orędownika, do którego prośby o opiekę i pomoc w licznych naglących potrzebach, nieszczęściach, wypadkach coraz liczniej gromadzące się rzesze wiernych zanosily. Pierwsza msza św. odprawiona została we wtorek d[nia] 4 III [19]42 [r.].

W marcu odprawiona została 9-dniowa nowenna do św. Józefa. W sam dzień św. Józefa została aresztowana S. Szarytka³¹ na probostwie (zginęła wywieziona na Sybir) i ks. Kisiel³² – Misjonarz [ze Zgromadzenia św. Wincentego a Paulo], (również zaginął). Od 24 III do 30 III odbyły się rekolekcje parafialne. Nauki głosił ks. St[anisław] Mirek TJ³³.

Ryc. 8. Ks. Józef Czapran
– wikariusz, a później
administrator parafii

³¹ Puszkarska Józefa (1902–1942), do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo wstąpiła w 1925 r., śluby złożyła w 1930 r., początkowo pracowała w Szpitalu dla Umysłowo Chorych we Lwowie-Kulparkowie (1926–1929), później jako pielęgniarka na dziecięcym oddziale okulistyki w Szpitalu Powszechnym we Lwowie (1929–1941), aresztowana 19 III 1941 r. przez NKWD za posiadanie radiostacji, 1 VI 1941 r. wywieziona w głąb Związku Radzieckiego. Zmarła na tyfus koło Charkowa 20 XII 1942 r. Informacja pisemna s. Beaty Widelki SM, Kraków 1 III 2019 r.

³² Kisiel Jan (1911–1941), święcenia kapłańskie w 1939 r. w Zgromadzeniu Księżów Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, w latach 1939–1941 kapelan Państwowego Szpitala Powszechnego przy ul. Głowińskiego 7 we Lwowie, od stycznia 1940 r. należał do ZWZ pod ps. „Klon”, aresztowany przez NKWD 19 III 1941 r. tamże. Inne źródła podają jako datę aresztowania 17 IV 1940 r. Według tych przekazów miał być osadzony w więzieniu lwowskim na Zamarstynowie i torturowany, a następnie sądzony 19/20 XI 1940 r. w procesie 14 przywódców ZWZ i skazany na karę śmierci. Prawdopodobnie 23 II 1941 r. przewieziony do więzienia przy ul. Łąckiego we Lwowie, gdzie 24 lutego t.r. został zamordowany. Archiwum Księżów Misjonarzy Kraków-Stradom, Księga Przyjęć do Zgromadzenia Misji, t. 2, poz. 836 (błędna data aresztowania i śmierci); R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRR 1939–1988*, Lublin 2003, s. 319–320; JAN KISIEL – MARTYROLOGIUM – św. Zygmunt, Słomczyn, www.swzygmunt.knc.pl/MARTYROLOGIUM/.../POLISHRELIGIOUSmartyr1166.ht... (dostęp 4 III 2019).

³³ Mirek Stanisław (1892–1978), święcenia kapłańskie w 1916 r. w Krakowie, do Zakonu oo. Jezuitów wstąpił w 1924 r. w Kaliszu: wykładowca religii i j. łacińskiego w kolegium jezuickim w Wilnie, operariusz w Kołomyi i Lwowie, po II wojnie światowej duszpasterz akademicki we Wrocławiu, w latach 1950–1951 więziony przez władze komunistyczne, 1970–1973 pracował w Czechowicach, 1973–1978 w Starej Wsi. *Mirek Stanisław*, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, oprac. L. Grzebień, Kraków 2004, s. 427.

W kwietniu 1941 [r.] nałożono podatek na kościół w wysokości 4487,38 [rb.] i podatek osobisty na 2 księży w wysokości 5784 rb. – łącznie 10 271 rb. Pierwszą ratę zapłacono dzięki ofiarności parafian z końcem kwietnia.

Procesję w uroczystość Bożego Ciała do 4 ołtarzy urządzonych na dziedzińcu kość[ielnym] prowadził ks. prałat Hałuniewicz.

Na 22 VI wyznaczona została pierwsza Komunia św. dzieci. Odbyła się, ale już przy huku pękających bomb, którymi Niemcy bombardowali Lwów. W tym dniu bowiem rozpoczęła się wojna niemiecko-rosyjska. Po tygodniu 29 VI wkroczyli Niemcy do miasta.

[Dnia] 6 VI [19]41 [r.] odbyło się nabożeństwo żałobne za dusze ofiar ostatnich wypadków, zaś 7 VII msza św. do św. Antoniego z podziękowaniem za opiekę nad kościołem i parafią.

[Dnia] 7 VIII [19]41 [r.] jako w pierwszą środę miesiąca została odprawiona msza św. ku czci św. Józefa i od tej pory stale jest to nabożeństwo prowadzone, jak też i święcenie pierwszej w miesiącu soboty mszą św. ku czci Najśw[iętszego] Serca P[anny] Marii.

W sierpniu [19]41 [r.] metrykalne księgi zostały zwrócone Urzędowi parafialnemu i od tej pory praca kancelaryjna była prowadzona normalnie. Ks. Arcybiskup otrzymał swój pałac³⁴, a Ks. Biskup [pomocniczy] również objął swoje mieszkanie.

[Dnia] 17 VIII [19]41 [r.] urządzono 7-dniowe nabożeństwo z kazaniami ks. kapelana Rękasa³⁵ na intencję uproszenia błogosławieństwa Bożego dla organizującej się kuchni parafialnej, celem ulżenia doli – zwłaszcza inteligencji – gdyż [19]41 i [19]42 rok były okresami wojny bardzo ciężkimi do przetrwania ze względu na głód i związaną z nim drożyznę. [Dnia] 24 VIII [19]41 [r.] nastąpiło otwarcie Kuchni Paraf[ialnej]; w pierwszym dniu wydano 50 obiadów, później liczba wzrosła do 300 porcji. W pracach organizacyjnych wybitny udział

³⁴ Szerzej na ten temat zob. S. Bizuń, *Historia krzyżem znaczone. Wspomnienia z życia Kościoła katolickiego na Ziemi Lwowskiej 1939–1945*, oprac. J. Wołczański, Lublin 1994², s. 114–118.

³⁵ Rękas Michał (1895–1964), święcenia kapłańskie przyjął w 1919 r. we Lwowie, dr teologii, w latach 1919–1920 wikariusz par. Tarnopol, 1920–1921 wikariusz par. Złoczów, 1921–1923 wikariusz Bazyliki Metropolitalnej we Lwowie, 1923–1924 prefekt Seminarium Duchownego, 1924–1926 kuracja zdrowotna, 1926–1933 kapelan Zakładu dla Umysłowo Chorych we Lwowie-Kulparkowie, inicjator powstania w 1930 r. we Lwowie Sekretariatu Apostolstwa Chorych, w latach 1930–1939 wydawca i redaktor miesięcznika „Apostolstwo Chorych”, 1930–1939 prowadzący audycje dla chorych najpierw na falach Rozgłośni Lwowskiej Polskiego radia, a później w programie ogólnopolskim, 1933–1945 administrator kościoła pw. św. Łazarza we Lwowie, w ramach ekspatriacji wyjechał w 1945 r. do Katowic, kontynuując pracę radiową i pełniąc obowiązki kapelana szpitalnego, w latach 1945–1949 wznowił audycje radiowe dla chorych zlikwidowane wkrótce przez władze komunistyczne. Zmarł 15 II 1964 r. w Katowicach. J. Wołczański, *Rękas Michał*, w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. t, red. zbior., Lublin 1995, s. 17–18.

wziął p[an] Karol Leszczyński³⁶, który postarał się o prowianty u OO. Franciszkanów w Czystkach³⁷, a ci sami już odstawili je do Lwowa. Kuchnię prowadził Komitet Parafialny, na czele stał ks. administrator i początkowo p[an] Zawistowski³⁸, następnie p[an] Pelczarski Antoni³⁹. Na Kuchnię płynęły hojnie ofiary tak w gotówce, jak w naturze. Dalej: Kuchnia korzystała z dotacji Pol[skiego] Komitetu Opieki, powołanego do życia przez władze niemieckie i z Wydziału Społecznego m[iasta] Lwowa. Początkowo Kuchnia mieściła się w budynku SS. Zmartwychwstaniek przy ul. Krupiarskiej l[okal] 1, potem przy ul. Św. Antoniego 1. W październiku 1941 [r.] została druga Kuchnia otwarta pod zarządem OO. Salezjanów przy kościele [pw.] Matki B[ożej] Ostrobramskiej.

Ryc. 9. Karol Leszczyński
– pracownik kancelarii par. pw. św. Antoniego

Ryc. 10. Antoni Pelczarski
– przewodniczący Kuchni Parafialnej

W październiku [19]41 [r.] odbywały się uroczyste nieszpory różańcowe z wystawieniem Przenajśw[iętszego] Sakramentu; figurę Matki Bos[kiej] Różań[cowej] umieszczono we wielkim ołtarzu. Kazania 3 razy w tygodniu głosił O. Zabrzeziński – Misjonarz [Zgromadzenia św. Wincentego a Paulo].

³⁶ Osoba niezidentyfikowana.

³⁷ Czystki – wieś w pow. i woj. Lwów; funkcjonował tam kościół i klasztor oo. Franciszkanów Konwentualnych oraz folwark dostarczający żywność głównie lwowskiemu klasztorowi. Zob. *Kronika parafii oo. Franciszkanów w Czystkach 1821–1936*, oprac. Z. Gogola, J. Małocha, B. Frontczak, Kraków 2012, *passim*.

³⁸ Osoba niezidentyfikowana.

³⁹ Osoba niezidentyfikowana.

[Dnia] 26 X [19]41 [r.] w święto Chrystusa Króla wszyscy korzystający z Kuchni paraf[ialnej] przystąpili gremialnie do Komunii św. na uproszenie miłosierdzia Bożego.

[W dniach] 13, 14 i 15 XI [19]41 [r.] urządzono 3-dniowe nabożeństwo dla młodzieży do jej Patrona św. Stanisława Kostki, zakończone wspólną Komunią św., kazania głosił ks. M[arcin] Szałagan.

W grudniu 1941 [r.] grono lekarzy tut[ejszej] parafii zaofiarowało swą bezpłatną pomoc dla niezamożnych chorych; każdy mógł skorzystać z ich porady po uprzednim zgłoszeniu się w kancelarii paraf[ialnej].

Przed Świętem Niepokal[anego] Poczęcia odbyła się nowenna do Matki Boskiej. [Dnia] 24 XII Pasterka odbyła się o godz. 4.30 ze względu na obowiązujące zaciemnienie. Nieszpory również odbywały się o godz. 4 z tego samego powodu. Nauka religii dla młodzieży odbywała się przez cały rok klasami w kościele.

Rok 1942

W dniach [od] 23 do 29 III odbyły się rekolekcje parafialne; głosił nauki O. Kołodziejczyk TJ⁴⁰.

[Dnia] 5 IV 1942 [r.] w pierwszy dzień Wielkanocy odprawiona została msza św. o godz. 12, tzw. dwunastówka i od tej pory jest [celebrowana] w każdą niedzielę i w każde święto.

W maju 1942 [r.] w czasie nabożeństw majowych głoszone były kazania 3 razy tygodniowo przez ks. Gumol⁴¹.

[Dnia] 17 IV [19]42 [r.] odprawiona została uroczysta suma w 25-lecie rocznicy sakry biskupiej Ojca św. Piusa XII⁴².

⁴⁰ Prawdopodobnie: Kołodziejczyk Walenty (1905–?), do Zakonu oo. Jezuitów wstąpił w 1925 r., podczas II wojny światowej pracował we Lwowie, dymisję z szeregów zakonnych otrzymał w 1946 r. Dalsze losy nieznanne. *Kołodziejczyk Walenty*, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 832.

⁴¹ Gumol Kazimierz (1907–1992), święcenia kapłańskie przyjął w 1932 r. we Lwowie, dr teologii, w latach 1932–1935 wikariusz par. Łoszniów, 1935–1939 sekretarz generalny Katolickiego Stowarzyszenia Mężów w strukturach Akcji Katolickiej archidiec. lwowskiej, w 1946 r. koordynator akcji ewakuacji instytucji i mienia lwowskiego Kościoła rzymskokatolickiego na Zachód, w ramach ekspatriacji osiadł w Lubaczowie, w latach 1946–1947 dyrektor diecezjalnego „Caritasu”, 1947–1950 przebywał w Krakowie, 1950–1975 wykładowca w Seminarium Duchownym w Nysie, 1975–1992 emeryt; odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski za pracę „repolonizacyjną” na terenie Opolszczyzny. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu, sygn. 067/48, Ocena działalności diecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Nysie-Opolu z 24 sierpnia 1973 r., s. 19, mps; Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie, b.sygn., K. Gumol, Wspomnienia, cz. 2: 1939–1945, Nysa 1981, passim, mps; J. Mandziuk, *Gumol Kazimierz*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 8, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995, s. 209.

⁴² Pius XII/Eugenio Pacelli (1876–1958), święcenia kapłańskie przyjął w 1899 r. w Rzymie, od 1901 r. pracował w Sekretariacie Stanu Stolicy Apostolskiej, w latach 1909–1914 prof. dyplomacji kościelnej na Papieskiej Akademii dei Nobili Ecclesiastici, w 1917 r. mianowany arcybiskupem i nuncjuszem w Monachium (Bawaria), 1920–1930 nuncjusz w Berlinie, w 1929 r. kreowany

W maju [19]42 zostało otwarte ambulatorium dla niezamożnych chorych tut[ejszej] parafii w budynku SS. Zmartwychwstanek przy ul. Krupiarzkiej l[okal] 1.

W uroczystość św. Piotra i Pawła na zakończenie 40-godz[innego] nabożeństwa poprowadził procesję Ks. Biskup Baziak.

[Dnia] 12 VII 1942 [r.] święcił 25-lecie kapłaństwa administrator tut[ejszej] parafii ks. J[ózef] Czapran. [Dnia] 12 VII 1942 [r.] Kuchnia Parafialna została przeniesiona do lokalu przy ul. Św. Antoniego 1.

Od 10 do 19 VII [19]42 [r.] została odprawiona nowenna do św. Wincentego a Paulo – Patrona miłosierdzia, o uproszenie miłosierdzia Bożego dla parafii.

[Dnia] 2 IX [19]42 [r.] został przeniesiony kooperator tut[ejszej] parafii ks. Maciej Szałagan do parafii [pw.] św. Marii Magdaleny [we Lwowie]. Na jego miejsce przydzielono w tym samym dniu ks. Stanisława Flendricha⁴³, kooperatora przy parafii [pw.] św. Anny we Lwowie.

[Dnia] 26 IX [19]42 [r.] przydzielono drugiego kooperatora ks. dr. Stanisława Wawszczaka⁴⁴, koop[eratora] z Lewandówki⁴⁵.

Październikowe nieszpory odbywały się z wystawieniem Przenajśw[iętszego] Sakramentu przed figurą Matki Boskiej Różańcowej. Kazania głosił ks. Gumol. W nocy z 17 na 18 X dokonano wielkiej kradzieży z włamaniem na probostwo; zabrano całą garderobę Ks. Administratora, pieniądze z kasy kościelnej, mękę zebraną przez parafian na oplatki i wiele innych rzeczy. Szkoda wynosiła kilkadziesiąt tysięcy zł[otych].

[W dniach] 12, 13 i 14 XI trzydniowe nabożeństwo do św. Stanisława Kostki z kazaniem ks. Czaprana, [ks.] Flendricha i [ks.] Wawszczaka.

kardynałem, 1930–1939 sekretarz Stanu Stolicy Apostolskiej, 1939–1958 papież. R. Leiber, *Pius XII*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, 8 Bd., hsgb. J. Höffer, K. Rahner, Freiburg im Br. 1986², kol. 542–544.

⁴³ Flendrich Stanisław (1910–1991), święcenia kapłańskie otrzymał w 1936 r. we Lwowie, w latach 1936–1938 wikariusz par. Janów k. Gródka Jagiellońskiego, w 1938 r. wikariusz par. pw. św. Anny we Lwowie, 1938–1939 i 1941 kapelan abp. B. Twardowskiego, 1939–1942 katecheta w par. pw. św. Anny we Lwowie, 1942–1943 wikariusz par. pw. św. Antoniego we Lwowie, 1944–1945 kapelan abp. E. Baziaka, w ramach ekspatriacji wyjechał na teren diec. przemyskiej; w 1945 r. wikariusz par. Strzyżów, w latach 1946–1947 katecheta par. Siepraw – archidiec. krakowska, 1947–1961 katecheta szkolny w Krakowie, 1961–1991 emeryt tamże. Zmarł 21 X 1991 r. w Krakowie. S. Bizuń, *Historia krzyżem znaczone...*, s. 146.

⁴⁴ Wawszczak Stanisław (1913–1989), święcenia kapłańskie przyjął w 1935 r. we Lwowie, dr prawa kanonicznego, w latach 1939–1942 wikariusz par. Jaryczów Nowy, w 1942 r. duszpasterz par. pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy we Lwowie, 1942–1945 wikariusz par. pw. św. Antoniego tamże, w ramach ekspatriacji wyjechał w 1945 r. do Kalwarii Zebrzydowskiej; w latach 1945–1948 ojciec duchowny w lwowskim Seminarium Duchownym tamże, 1948–1950 urlop zdrowotny, 1950–1956 kapelan ss. Boromeuszek w Szklarskiej Porębie, 1956–1958 urlop zdrowotny, 1958–1989 kapelan ss. Urszulanek Serca Jezusa Konającego w Zakopanem-Jaszczurówce, odznaczony godnością protonotariusza apostolskiego. Zmarł 17 lipca 1989 r. w Zakopanem. J. Waligóra, *Kapłan. Ks. Stanisław Wawszczak 1913–1989*, Częstochowa 2012, passim.

⁴⁵ Lewandówka – dzielnica Lwowa w zachodniej części miasta.

[W dniu] 24 XII 1942 [r.] zmarł po 22-letniej pracy w tut[ejszym] kościele kościelny Bronisław Tymiński⁴⁶. Pogrzeb odbył się 27 XII [19]42 [r.] przy licznym udziale parafian. Pasterka 24 XII [19]42 [r.] odprawiona została o godz. 5. Nauka religii odbywała się klasami przez cały rok w kościele.

Rok 1943

[Dnia] 1 I [19]43 [r.] w Nowy Rok została odprawiona msza św. o godz. 12 na intencję ofiarodawców na rzecz Kuchni Parafialnej.

[Dnia] 7 I [19]43 [r.] poradnia lekarska zorganizowana przez parafię została zwinięta. Równocześnie lekarze oświadczyli gotowość niesienia prywatnie u siebie pomocy niezamożnym chorym, jak poprzednio.

Od 10 do 19 III nowenna do św. Józefa. Od 11–18 IV rekolekcje parafialne głoszone przez ks. dr. Poplatka⁴⁷; dla młodzieży zaś odbyły się od 4 do 11 IV. Głosił je ks. dr. Wawszczak. Na niesporach majowych kazanie miał 3 razy w tygodniu O. Zabrzeziński. W ostatnią niedzielę maja nastąpiło w czasie sumy oddanie Najśw[iętszemu] Sercu P[anny] Marii aktem [religijnym] Kościoła św. i świata całego rozdartego wojną.

Od 4 do 13 VI odbyły się nowenny: rano po mszy św. do św. Antoniego, wieczorem na niesporach do Ducha św.

[Dnia] 21 VI [19]43 [r.] Ks. Biskup dr Baziak udzielał w tut[ejszym] kościele Sakramentu Bierzmowania. Na zakończenie nabożeństwa 40-godzinnego w uroczystość św. Piotra i Pawła procesję poprowadził Ks. Biskup Baziak. W dniach 10–19 VII odbyła się nowenna do św. Wincentego a Paulo.

[Dnia] 24 VIII w 2-letnią rocznicę założenia Kuchni parafialnej, odbyła się msza św. za ofiarodawców.

Na niesporach różańcowych nauki o Matce Najśw[iętszej] głosili 3 razy w tygodniu OO. Jezuici. W czasie triduum do św. Stanisława Kostki nauki dla młodzieży miał ks. prof. Figura⁴⁸.

⁴⁶ Osoba niezidentyfikowana.

⁴⁷ Poplatek Władysław (1907–1994), święcenia kapłańskie przyjął w 1931 r. we Lwowie, dr teologii, wikariusz par. Dolina i pw. św. Mikołaja we Lwowie, w latach 1936–1939 asystent w Bibliotece Zakładów Teologicznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1937–1945 prefekt studiów Seminarium Duchownego tamże, 1940–1945 wykładowca teologii moralnej tamże, 1945–1950 analogicznie we lwowskim Seminarium Duchownym w Kalwarii Zebrzydowskiej, 1950–1957 wykładowca teologii moralnej, etyki i sztuki sakralnej w Seminarium Duchownym w Nysie, w 1958 r. habilitacja na Wydziale Teologicznym KUL, w 1969 r. mianowany profesorem, 1957–1977 kierownik Katedry Teologii Moralnej KUL, 1965–1972 dziekan Wydziału Teologicznego, 1963–1964, 1972–1973 prodziekan, autor drobnych prac z dziedziny teologii moralnej. J. Wołczański, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1939*, Kraków 2002, passim; A. Derdziuk, *Poplatek Władysław*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, red. zbior., Lublin 2011, kol. 1421–1422.

⁴⁸ Figura Jan (1883–1954), święcenia kapłańskie przyjął w 1911 r. we Lwowie, w latach 1911–1913 wikariusz par. Winniki, 1913–1914 i 1918–1939 katecheta Żeńskiej Szkoły Wydziałowej

[Dnia] 24 XII Pasterka odbyła się o godz. 4 wskutek ostrego nakazu zamknięcia kościoła. Nauka religii odbywała się i w tym roku według klas w kościele.

Rok 1944

W styczniu 1944 [r.] przypadła 25-letnia rocznica sakry biskupiej Najprzewielebn[iejszego] Ks. Arcybiskupa Bolesława Twardowskiego; na Jego intencję została odprawiona suma d[nia] [...]^c.

[Dnia] 17 II 1944 [r.] zostały zarekwirowane przez władze niemieckie 2 dzwony: „Św. Barbary” – wagi 150 kg i „Królowej Korony Polskiej” – wagi 87 kg. Trzeci dzwon „Św. Antoniego” z roku 1701 pozostał, uznany jako zabytek.

Od 10–19 III odprawiana była nowenna do św. Józefa. Już w 1943 r., jak też w 1944 [r.], w pierwszych miesiącach, znowu przesuwając się zaczęła przez Lwów nowa fala uchodźców, którą stanowiła głównie ludność wiejska, uciekająca na zachód z Wołynia i ze wschodniej Małopolski przed mordami i grabieżą przez Ukraińców⁴⁹. I tym uchodźcom spieszył „Caritas” paraf[ialny] z pomocą. Tak samo w tym czasie zaczęły się szerzyć na Cmentarzu Łyczakowskim wypadki rozbijania grobowców, trumien, bezczeszczenia zwłok, okradania⁵⁰. Ludność stanęła wobec tych faktów bezsilna.

św. Antoniego we Lwowie, 1914–1918 kapelan w armii austro-węgierskiej, w ramach ekspatriacji wyjechał podczas II wojny światowej w granice archidiecei krakowskiej: w latach 1943(?)–1945 nauczyciel religii w Gimnazjum Pedagogicznym w Jordanowie, od roku 1945 pracował w archidiecei wrocławskiej: w 1945 r. wikariusz-substytut par. pw. św. Antoniego we Wrocławiu-Karłowicach, w latach 1945–1946 wikariusz-substytut par. pw. św. Teresy we Wrocławiu-Osobowicach, 1946–1948 wikariusz-substytut par. Świniary, później proboszcz tamże, od 1951 r. członek Wydziału Duszpasterskiego kurii wrocławskiej. *Schematismus archidioecesis Leopoliensis ritus latini pro Anno Domini 1911–1939*, Leopoli 1911–1939, passim; W. Urban, *Duszpasterski wkład księży repatriantów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945–1979*, Wrocław 1970, s. 68–69.

^c W dokumencie brak daty.

⁴⁹ Zob. na ten temat m.in.: J. Wołczański, *Eksterminacja narodu polskiego i Kościoła rzymskokatolickiego przez nacjonalistów ukraińskich w Małopolsce Wschodniej w latach 1939–1945. Materiały źródłowe*, cz. 1–2, Kraków 2005–2006, passim; H. Komański, S. Siekierka, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie tarnopolskim 1939–1946*, Wrocław 2004; S. Siekierka, H. Komański, K. Bulzacki, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie łwowskim 1939–1947*, Wrocław 2006; S. Siekierka, H. Komański, E. Różański, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie stanisławowskim 1939–1946*, Wrocław b.r.; W. Siemaszko, E. Siemaszko, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939–1945*, t. 1–2, Warszawa 2008.

⁵⁰ Proceś ten trwał przez cały okres powojennej sowieckiej obecności we Lwowie, a kontynuowany jest nadal w dobie niepodległej Ukrainy pomimo muzealnego statusu Cmentarza Łyczakowskiego. Nowością w naszych czasach jest oficjalne – za zgodą władz administracyjnych nekropolii – dewastowanie polskich najbardziej okazałych grobowców, bezczeszczenie złożonych tam ludzkich zwłok i urządzanie pochówków ukraińskich mieszkańców Lwowa.

[W dniach] 15, 16 i 17 III odbyły się 3-dniowe rekolekcje dla młodzieży urządzone przez ks. Flendricha. Rekolekcje zaś dla starszych odbyły się od 26 III do 2 IV pod kierunkiem O. Mokrzyckiego TJ⁵¹.

Tymczasem front przybliżał się znowu ku miastu; 9 IV w pierwszy dzień Wielkanocy padły pierwsze bomby sowieckie na miasto i od tego dnia trwało bombardowanie każdej nocy bez przerwy aż do lipca. Na intencję uproszenia ratunku dla nieszczęsnego miasta w dniach bombardowania, w dniach trwogi i niepewności, odbywały się nabożeństwa błagalne: 30 IV w katedrze za przyczyną bł[ogosławionego] Jakuba Strepy⁵², 7 V u OO. Bernardynów za przyczyną bł. Jana z Dukli⁵³, 14 V u św. Antoniego za przyczyną św[iętego] Patrona. Sumę odprawił Ks. Biskup Baziak. [Dnia] 21 V odbyło się [nabożeństwo] u OO. Jezuitów za przyczyną św. Stanisława Kostki⁵⁴.

Na niesporach majowych przez cały miesiąc cykl kazań na podstawie aktu ofiarowania Najśw[iętszemu] Sercu Matki Biskiej wygłosił ks. dr Wawszczak. Gorące zanoszono modlitwy i błagania o ratunek.

Władze niemieckie zarządziły ewakuację ludności polskiej na zachód; część wyjechała. Od 9–18 VI odprawiono nowennę do św. Antoniego.

[Dnia] 18 VI odbyło się w katedrze nabożeństwo na intencję beatyfikacji ks. arcybiskupa Józefa Bilczewskiego⁵⁵; w tut[ejszym] kościele odbyło się 25 VI

⁵¹ Mokrzycki Jan (1908–?), do Zakonu oo. Jezuitów wstąpił w 1924 r., przyjął święcenia kapłańskie, podczas II wojny światowej pracował we Lwowie, dymisję z Zakonu otrzymał w 1948 r. *Mokrzycki Jan*, w: *EWJ*, s. 844.

⁵² Bł. Jakub Strepa/Strzeмиę (ok. 1340–1409), członek Zakonu oo. Franciszkanów Konwentalnych, w 1391 r. mianowany arcybiskupem metropolitą halickim, w 1412 r. przeniósł stolicę archidiecezji z Halicza do Lwowa, rozbudował sieć parafialną lokalnego Kościoła, propagował kult Najśw. Sakramentu i Matki Bożej, w 1790 r. beatyfikowany. M. Zahajkiewicz, *Jakub Strzeмиę*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. zbior. Lublin 1997, kol. 712.

⁵³ Bł. Jan z Dukli (pocz. XV w. – 1484), członek Zakonu oo. Franciszkanów Konwentalnych, w 1463 r. przeniósł się do Zakonu oo. Bernardynów, przyjął święcenia kapłańskie, większość życia spędził we lwowskim klasztorze przy kościele pw. św. Andrzeja jako spowiednik i kaznodzieja, znany z pobożności i życia pustelniczego, beatyfikowany w 1773 r. kanonizowany w 1997 r., m.in. patron miasta Lwowa. A. Obrusnik, *Jan z Dukli*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. zbior., Lublin 1997, kol. 786.

⁵⁴ Św. Stanisław Kostka (ok. 1550–1568), wstąpił do Zakonu oo. Jezuitów w 1567 r., słynął z pobożnego życia, beatyfikowany w 1602 r., kanonizowany w 1726 r., m.in. patron miasta Lwowa.

⁵⁵ Św. Józef Bilczewski (1860–1923), święcenia kapłańskie przyjął w 1884 r. w Krakowie, w latach 1884–1885 wikariusz par. Mogiła, 1885–1886 studia teologiczne na Uniwersytecie Wiedeńskim uwieńczone doktoratem teologii, 1886–1888 studia na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, 1888–1889 wikariusz par. Kęty, 1889–1890 wikariusz par. pw. Wszystkich Świętych w Krakowie, 1890–1891 katecheta w Gimnazjum św. Anny tamże, w 1890 r. habilitacja z teologii, w 1891 r. prof. nadzwyczajny teologii dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, w 1893 r. prof. zwyczajny, w roku akad. 1896/97 dziekan fakultetu, w roku akad. 1897/98 prodziekan, na rok akad. 1900/01 wybrany rektorem uczelni; z funkcji tej

[19]44 [r.]. W związku z tym, wydano 2 broszury: 1) „Ks. arcybiskup Bilczewski”⁵⁶ i 2) „Na ścieżkach modlącego się Arcypasterza”⁵⁷.

[Dnia] 25 VI udzielał Sakramentu Bierzmowania w tut[ejszym] kościele Ks. Biskup Baziak. Na zakończenie 40-godzinnego nabożeństwa poprowadził procesję Ks. Biskup Baziak.

W pierwszych dniach lipca coraz bliżej podsuwała się do Lwowa armia bolszewicka. Od 21 VII zaczęły się walki uliczne od rogatki Zielonej⁵⁸. [Dnia] 22 VII wysadzono w powietrze stację pomp naprzeciw kościoła [pw.] św. Antoniego, skutkiem czego wszystkie szyby wypadły i w kościele, i na probostwie.

[Dzień] 23 VII był dniem krytycznym dla naszej parafii. Odprawiona została msza św. tylko o godz. 6, bo już około 8 Niemcy rozciągnęli linię tyralierską na schodach kościelnych, ustawili karabiny maszynowe na Placu św. Antoniego i w sąsiednich kamienicach, spodziewając się natarcia czołgów od ul. Głowińskiego. Cała niedziela zeszła w trwodze przy huku pocisków artyleryjskich, odgłosach walk z miasta. Koło godz. 4 Niemcy ściągnęli posterunki, cofnęli się

niebawem zrezygnował, bo 30 X 1900 r. cesarz Franciszek Józef mianował go arcybiskupem lwowskim obrządku łacińskiego; w ślad za tym nadeszła prekonizacja papieska 17 grudnia t.r., po czym 20 I 1901 r. nominat przyjął sakrę i kierował Kościołem lwowskim do 1923 r.; rozbudował sieć parafialną archidiecezji, pomnożył liczbę kościołów i kaplic, szerzył kult świętych, był autorem licznych i cennych listów pasterskich, zasłynął jako wielki polski patriota i mąż stanu, beatyfikowany w 2001 r., kanonizowany w 2005 r. F. Stopniak, *Bilczewski Józef* w: *SBKSwP*, t. I, red. zbior., Warszawa 1991, s. 30–32; M. Tarnawski, *Arcybiskup Józef Bilczewski. Krótki rys życia i prac*, Lwów 1924, passim; *Błogosławiony Józef Bilczewski arcybiskup metropolita lwowski obrządku łacińskiego. Sesja naukowa na Uniwersytecie Jagiellońskim, Kraków 4–5 czerwca 2002*, red. J. Wołczański, Kraków 2003, passim; *Święty arcybiskup Lwowa Józef Bilczewski. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej św. Józefowi Bilczewskiemu arcybiskupowi metropolicie lwowskiemu obrządku łacińskiego w 150. rocznicę urodzin i 5. rocznicę kanonizacji 18–21 listopada 2010 roku*, Lublin–Lwów, red. W. Osadczy, Lublin–Lwów 2011; J.C. Kałużny, *Święty Józef Bilczewski badacz starożytności chrześcijańskiej i jego interdyscyplinarna metoda w świetle nieznanych materiałów źródłowych z lat 1885–1900*, Lwów–Kraków 2015, passim; „*Nic dla siebie, wszystko dla Boga i bliźniego*”. *Święty arcybiskup Józef Bilczewski we wspomnieniach*, opracowanie, wstęp, przypisy, indeksy i wybór ilustracji J. Wołczański, Lwów–Kraków 2016; *Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie*, b.syg., *Josephi Bilczewski archiepiscopi Leopolitani latinorum 1860–1923 positio super vita et virtutibus*, Roma 1996, passim, mps.

⁵⁶ Była to ośmiostronicowa broszurka formatu kieszonkowego z fotografią metropolity, fragmentem jego szaty, krótkim życiorysem, wyborem sentencji z jego dzieł, modlitwą o łaski za przyczyną hierarchy oraz apelem o komunikowanie Kurii Metropolitalnej we Lwowie nadprzyrodzonej interwencji tegoż. *Józef Bilczewski Arcybiskup Lwowski ur. 1860, zmarł w opinii świętości dn. 20 marca 1923*, Lwów 1944.

⁵⁷ *Na ścieżkach modlącego się arcypasterza. Wyjątki z pism Sługi Bożego Józefa Bilczewskiego*, Lwów 1944.

⁵⁸ Rogatka i ul. Zielona biegnie od centrum miasta w kierunku wschodnim, równolegle do ul. Łyczakowskiej.

na „Kaiserwald”⁵⁹. Kościół oddany opiece Bożej, Matki Najśw[iejszej], św. Antoniemu, a także wstawiennictwu [śp.] ks. arcyb[iskupa] Bilczewskiego – ocalał! Walki bowiem z Zielonej rogatki przesunęły się od razu w miasto na Plac Bernardyński. Łyczaków został nietknięty! Po kilku dniach walk ulicznych wyparto Niemców z miasta. [Dnia] 27 VII rankiem wkroczyła armia bolszewicka. Lwów został zajęty!

[Dnia] 29 VII [19]44 [r.] władze sowieckie zarekwirowały lokal Kuchni Parafialnej, magazyn, inwentarz, wobec czego Kuchnia Paraf[ialna] przestała istnieć. Co pozostało jeszcze, rozdano w naturze członkom Kuchni i biednym raz w sierpniu, drugi raz przed Bożym Narodzeniem.

[Dnia] 6 VIII odprawiona została msza św. na intencję ofiarodawców i wyrażono podziękowanie za ofiarną pracę całemu Zarządowi z p[anem] Antonim Pelczarskim na czele. Kuchnia istniała od 24 VIII 1941 [r.] do 29 VII [19]44 [r.] – zatem 2 lata, 11 miesięcy, 5 dni i wydano w tym czasie 248 322 obiadów. Subwencja PKO wynosiła 97 977 zł, ofiary parafian – 121 528 zł, ofiary w naturze – 21 097 zł, dotacje z PKO – 17 057 zł. Kuchnia niosła pomoc biednym, chorym, w szpitalu i na klinice, wreszcie w Domu Starców. Oprócz Kuchni Paraf[ialnej], „Charitas” obejmowało Poradnię Lekarską, koła miłosierdzia św. Wincentego a Paulo Pań i Panów; wydawano zapomogi dla przytuliska starców, dla ochronek SS. Zmartwychwstanek przy ul. Krupiarzkiej l[okal] 1 i SS. Marianek przy ul. Słodowej l[okal] 6, nadto wyda[wa]no zasiłki doraźne dla zgłaszających się w Urzędzie Paraf[ialnym].

[Dnia] 7 VIII 1944 [r.] na zarządzenie władz odesłano księgi parafialne i metrykalne do „Zaksu”.

We wrześniu firma p[ana] Kysiaka⁶⁰ dokonała oszklenia całego kościoła kosztem 5000 rb. O szkło wystarał się p[an] Pelczarski. [Dnia] 27 IX [19]44 [r.] przeprowadzono gazyfikację całego budynku parafialnego kosztem 20000 rb.

W październiku kazania różańcowe głosił ks. rektor Mazur⁶¹. W listopadzie odprawiono 9-dniową nowennę do św. Stanisława Kostki przed Jego obrazem; kazania wygłosił ks. Stanisław Flendrich.

⁵⁹ Wzniesienie nad Lwowem porośnięte drzewostanem, popularny teren spacerowy dla mieszkańców.

⁶⁰ Osoba niezidentyfikowana.

⁶¹ Mazur Wawrzyniec (1906–1979), święcenia kapłańskie przyjął w 1932 r. we Lwowie, do 1937 r. wikariusz par. Brody, Stanisławów, 1937–1945 prefekt Seminarium Duchownego we Lwowie, w ramach ekspatriacji wyjechał w 1945 r. do Kalwarii Zebrzydowskiej, gdzie do 1950 r. pełnił funkcję prefekta lwowskiego Seminarium Duchownego, w latach 1951–1958 kapelan klasztoru ss. Franciszkanek Rodziny Maryi w Warszawie, 1959–1979 kanclerz Kurii archidiec. w Lubaczowie, od 1965 r. kanonik gremialny Kapituły Metropolitalnej w Lubaczowie. M. Leszczyński, *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w granicach Polski 1944–1992*, Lublin 2011, s. 87–88.

[Dnia] 22 XI [19]44 [r.] zmarł po dłuższej chorobie Ks. Arcybiskup dr Bolesław Twardowski; pogrzeb odbył się 26 XI z katedry przez ul. Piekarską, [św.] Piotra i Pawła do kościoła Matki Boskiej Ostrobramskiej, gdzie został pochowany⁶².

Arcybiskupem został [dotychczasowy] Ks. Biskup [pomocniczy] dr Eugeniusz Baziak. [Dnia] 26 XI odczytano z ambony orędzie nowego Arcypasterza. [Dnia] 9 XII [19]44 [r.] ks. St[anisław] Flendrich został mianowany kapłanem i sekretarzem domowym Ks. Arcybiskupa. Na jego miejsce został przydzielony 9 XII [19]44 [r.] do parafii pw. św. Antoniego we Lwowie] ks. dr Józef Dajczak⁶³.

W grudniu była płatna pierwsza rata podatku za kościół w wysokości 1600 rb. [Dnia] 24 XII Pasterka odbyła się o godz. 5.30. Nauka religii dla młodzieży odbywała się w dalszym ciągu w kościele.

[Rok] 1945

W pierwszych dniach stycznia: 9, 10 i 11 nastąpiły masowe aresztowania, których ofiarą padło wielu parafian⁶⁴.

[Dnia] 3 III został nałożony podatek dochodowy i wojenny na 3 księży w wysokości 38377 [rb] + 2800 [rb] za ks. Flendricha i za kościół za rok 1945 w wysokości 3185 rb. Podatek ten ma być spłacony w ratach od 5 III do 15 XI [19]45 [r.]. Łącznie podatek wynosił 44 362 rb.

W marcu, od 7 do 15, odbyły się rekolekcje dla młodzieży, których udzielał ks. dr Wawszczak. Od 18 do 25 III odbyły się rekolekcje dla starszych pod kierunkiem ks. dr. J[ózefa] Dajczaka.

⁶² W krypcie tejże świątyni zwłoki metropolity spoczywały do przełomu lat 1947/48, kiedy to władze sowieckie urządziły w nawie głównej kino. Nowi użytkownicy kościoła zwrócili się wówczas do duchownych rzymskokatolickich pracujących w bazylice metropolitalnej z sugestią eks-humacji abp. Twardowskiego. Doczesne szczątki hierarchy przeniesiono do podziemia tejże świątyni, gdzie spoczywają do dziś. G. Chajko, *Arcybiskup Bolesław Twardowski...*, s. 409–410.

⁶³ Dajczak Józef (1894–1966), święcenia kapłańskie przyjął w 1919 r. we Lwowie, dr teologii, w latach 1919–1924 wikariusz par. Gołogóry i Kołomyja, 1924–1939 katecheta szkół średnich we Lwowie, 1935–1939 kapelan Chorągwi Harcerskiej tamże, 1944–1945 wikariusz par. pw. św. Antoniego we Lwowie i wykładowca katechetyki w Seminarium Duchownym we Lwowie, po ekspatriacji wykładowca katechetyki w Seminarium Duchownym w Nysie, 1951–1956 wykładowca na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego, Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie i Seminarium Duchownym tamże, w 1954 r. habilitacja, w 1958 r. docentura, w latach 1961–1966 kierownik Katedry Katechetyki ATK, autor publikacji naukowych ze swej specjalności. Zmarł 23 II 1966 r. w Warszawie. S. Pawlina, *Dajczak Józef*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. zbior., Lublin 1985, kol. 973–974 (brak informacji o wojennym wikariacie).

⁶⁴ Zob. na ten temat: Zbiory autora w Krakowie, b.syg., P. Olechowski, Polacy we Lwowie 1944–1959, Rzeszów 2019, mps (praca doktorska napisana pod kierunkiem dr. hab. Andrzeja Bonusiaka, prof. UR, w Instytucie Historii Wydziału Socjologiczno-Historycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego).

Ryc. 11. Ks. mgr Hieronim Kwiatkowski – wikariusz a później administrator parafii

W marcu została zawarta umowa w sprawie ewakuacji Polaków na zachód między rządem Pol[ski] Jedności [Narodowej] a rządem rosyjskim. Rejestracja naznaczona początkowo do końca kwietnia, później przedłużona [została] do końca czerwca⁶⁵.

We wtorek, 17 IV, rozpoczęto 9-wtorkową nowennę do św. Antoniego. Na nie-szporach majowych głoszone kazania 3 razy tygodniowo: ks. Dajczak, ks. Czapran, ks. Wawszczak.

[Dnia] 8 V 1945 [r.] państwa sprzymierzone: Ameryka, Anglia, ZSSR podyktowały pokonanym Niemcom pokój w Berlinie.

[Dnia] 30 VI [19]45 [r.] w dniu święta parafialnego Bożego Ciała udzielał Sakramentu Bierzmowania Ks. Arcybiskup Baziak. [W dniach od] 4 do 13 VI odbyła się nowenna do św. Antoniego.

[Dnia] 16 VI [19]45 [r.] został mianowany Ojcem Duchownym w Seminarium kleryków ks. dr Stanisław Wawszczak. Na jego miejsce został przydzielony ks. Hieronim Kwiatkowski⁶⁶ z Żydaczowa⁶⁷. Na uroczystość św. Piotra i Pawła odprawił mszę św. i wygłosił kazanie Ks. Arcybiskup Baziak.

⁶⁵ Zob. szerzej na ten temat: *Przesiedlenie ludności polskiej z Kresów Wschodnich do Polski 1944–1947*, oprac. S. Ciesielski, Warszawa 1999; D. Sula, *Działalność przesiedleńczo-repatriacyjna państwowego Urzędu Repatriacyjnego w latach 1944–1951*, Lublin 2002.

⁶⁶ Kwiatkowski Hieronim (1913–2010), święcenia kapłańskie przyjął w 1938 r. we Lwowie, w latach 1938–1945 wikariusz par. Żydaczów, aresztowany 16 VII 1943 r. przez Gestapo i więziony dwa miesiące w Stryju za pomoc Żydom, 1945–1946 wikariusz par. pw. św. Antoniego we Lwowie, 1946–1949 proboszcz tamże, aresztowany 16 XII 1949 r. przez sowieckich funkcjonariuszy MGB i skazany 24 V 1950 r. na 10 lat łagrów; przebywał w Norysku, skąd 12 I 1956 r. został zwolniony i przybył do Lwowa, ponownie aresztowany 2 V 1956 r. i zesłany do Krasnojarskiego Kraju; wyszedł na wolność późną jesienią t.r., po czym wyjechał ze Lwowa do Polski, osiadając we Wrocławiu, w latach 1957–1959 studiował na Uniwersytecie Biblijnym w Rzymie, angażował się w duszpasterstwo polonijne w Holandii, Brabancji, Iraku, Egipcie i Libii, wreszcie osiadł w Rzymie, pracując w kilku włoskich parafiach, pod koniec życia mieszkał przy kościele pw. św. Stanisława bp. oraz w domu starców. Zmarł 31 I 2010 r. w Rzymie. J. Wołczański, *Aresztowanie i proces ks. Hieronima Kwiatkowskiego we Lwowie po II wojnie światowej*, w: *Wytrwać i przetrwać jak Bóg daje. Świadkowie Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie Sowieckiej 1917–1991*, red. J. Wołczański, Kraków 2010, s. 471–494.

⁶⁷ Żydaczów – miasto powiatowe w woj. stanisławowskim.

W lipcu dokonano naprawy dachu na kościele kosztem 2000 rb. Od 10 do 19 VII odprawiona została nowenna do św. Wincentego a Paulo z kazaniami ks. Starka⁶⁸. Od 29 VII do 6 VIII odprawiona została nowenna do Przemienienia Pańskiego z kazaniami ks. Długosza TJ⁶⁹.

[Dnia] 2 VIII został pokój podyktowany Japonii przez państwa sprzymierzone. Koniec działań wojennych na całym świecie⁷⁰. Nowenna do Matki B[ożej] Wniebowziętej od 6 VIII do 15 VIII.

W dalszym ciągu działania, komisja ewakuacyjna naznaczyła ostatni termin rejestracji na 1 XI. Transporty na otwartych lorach wśród ciężkich warunków odjeżdżają dzień w dzień na zachód.

We wrześniu Ks. Arcybiskup został usunięty z pałacu, zamieszkał u OO. Franciszkanów⁷¹. Tak samo i Seminarium kleryków dostało nakaz opuszczenia budynku

⁶⁸ Marian Stark (1906–1984), święcenia kapłańskie otrzymał w 1928 r. w Zgromadzeniu Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, dr teologii, w latach 1930–1936 i 1946–1961 wykładowca w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie, 1930–1934 prefekt kościoła misjonarskiego w Krakowie-Kleparzu, 1936–1945 ojciec duchowny Seminarium Duchownego we Lwowie, 1961–1983 wykładowca teologii moralnej w Seminarium Duchownym w Gościńkowic-Paradyżu – diec. gorzowska. M. Chorzępa, *Nekrologii. Śp. ks. Marian Stark*, „Roczniki Wincen-tyńskie”, 1984, nr 3–4, s. 57–60.

⁶⁹ Długosz Jan (1901–1981), święcenia kapłańskie w Zakonie oo. Jezuitów w 1933 r., w latach 1933–1939 wykładowca filozofii w kolegium jezuickim w Krakowie, 1940–1941 wykładowca teologii moralnej i pastoralnej we Lwowie, 1942–1945 operariusz i superior klasztoru przy placu Trybunalskim tamże, aresztowany 7/8 XII 1945 r. przez Sowietów, został skazany 16 IV 1946 r. na karę 6 lat obozu i utratę praw publicznych na 3 lata; wyrok odbywał w Kazachstanie i na Syberii przez 10 lat. Zwolniony z łagrów w 1955 r., wrócił 2 I 1956 r. do Polski: w latach 1956–1967 operariusz w Krakowie, 1967–1981 analogicznie we Wrocławiu, 1971–1981 analogicznie w Zakopanem. *Długosz Jan*, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 125; J. Wołczański, *Sowieckie prześladowania jezuitów lwowskich u schyłku II wojny światowej w świetle źródeł NKWD*, w: *Jezuicka ars historica. Prace ofiarowane Księdzu Profesorowi Ludwikowi Grzebi-niowi SJ*, red. M. Inglot, S. Obirek, Kraków 2001, s. 621–644.

⁷⁰ Pomyłka autora. Rządy USA, Wielkiej Brytanii i Chin przedstawiły Japonii 26 VII 1945 r. deklarację wzywającą ją do bezwarunkowej kapitulacji. Po odrzuceniu noty przez stronę japońską padły bomby atomowe na Hiroszimę 6 sierpnia i Nagasaki 9 sierpnia. W tej sytuacji akt bezwarunkowej kapitulacji Japonia podpisała 2 IX 1945 r., co oznaczało zakończenie II wojny światowej. Sygnatariuszami ze strony aliantów byli przedstawiciele USA, ZSRR, Wielkiej Brytanii, Francji, Chin, Australii, Kanady, Holandii oraz Nowej Zelandii. J. Tubielewicz, *Historia Japonii*. Wrocław 1984, s. 421–422; *Najnowsza historia świata 1945–1963*, t. 1, red. A. Patek, J. Rydel, J.J. Węc, Kraków 1997, s. 19–20.

⁷¹ Informacja błędna. Kronikarz klasztoru oo. Franciszkanów Konwentualnych zapisał pod datą 14 VIII 1945 r.: „14 – wtorek. Wyrzucają z pałacu arcybiskupa i kurję. Ks. arcybiskup ma zamieszkać u nas, jeśli mu się inaczej nie ułoży. Zająłby cele prowincjałskie. Dzisiaj zaczęto już zwozić różne rzeczy. Przeniesie się do nas chyba i kuria, zajmując salkę na dole”. Sześć dni później zanotowano: „20 – poniedziałek. Dzisiaj po południu sprowadził się do naszego klasztoru osobiście Jego Eksceleńcja ks. biskup [sic!] Eugeniusz Baziak – wyrzucony z pałacu przez bolszewików. 21 – Rano o 9 witaliśmy wszyscy razem: ojcowie i bracia ks. arcybiskupa w naszych

– wobec czego po zarejestrowaniu się wyjechało wraz z gronem profesorskim 13 X do Kalwarii Zebrzydowskiej⁷². Wraz ze Seminarium wyjechał też i kooperator tut[ejczy] ks. dr Józef Dajczak. [Dnia] 14 X zlikwidowano kaplicę w szpitalu.

Nabożeństwa październikowe odbywają się o godz. 6 wieczorem; coraz bardziej zmniejsza się ilość wiernych wskutek wyjazdów.

[Dnia] 28 X wyjechał na zachód p[an] Karol Leszczyński – radca pocztowy, który od r[oku] 1930 pracował jako urzędnik w kancelarii parafialnej.

[Dnia] 1 XI Zaduszki⁷³ przeszły w bardzo smutnym nastroju; groby słabo oświetlone, na Cmentarzu Obrońców Lwowa udekorowano groby i Grób Nieznanego Żołnierza. Ks. Arcybiskup wydał odezwę, aby zaniechano manifestacji na cmentarzach i do tego społeczeństwo się zastosowało. Zachęcił do wzięcia udziału w nabożeństwach kościelnych, toteż kościoły były przepełnione modłącymi się, chociaż dzień Wszystkich Świętych był dniem pracy.

Od 9 do 18 XI odprawiona została nowenna do św. Stanisława Kostki z 3-ma naukami.

[Dnia] 27 XI – sprawa Ks. kanclerza (aresztowanie)⁷⁴. Od 29 XI do 8 XII odprawiona była nowenna do Matki Boskiej Niep[okalanego] Poczęcia. [Dnia] 10 XII w uroczystość św. Barbary⁷⁵ sumę celebrował ks. superior [Księży] Misjonarzy O. Kałęzny⁷⁶. Kazanie wygłosił ks. Andrzej Zabrzeziński. Nieszpory

progach. Przemawiał w prostych, skromnych słowach o prowincjał”. *Kronika klasztoru Franciszkanów we Lwowie 1939–1946*, oprac. Z. Gogola, J. Małocha, A. Oleksiak, Kraków 2008, s. 84–85.

⁷² Dnia 3 IX 1945 r. zarejestrowano Seminarium Duchowne do ekspatriacji. Jako miejsce osiedlenia wybrano klasztor oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej na terenie archidiec. krakowskiej. Wyjazd ze Lwowa początkowo przewidziany był w dniu 3 X 1945 r., ale opóźnił się o przeszło tydzień. nastąpił w poniedziałek 15 X 1945 r. o godz. 7.15. Po przesiadce i przeładowaniu bagaży 18 października w Krakowie do Kalwarii dojechano następnego dnia, spędzając najbliższą noc w pociągu. W klasztorze ulokowano się dopiero 29 października. Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie, b.sygn., *Kronika ojca duchownego Seminarium kleryków obrz[ądku] łac[ińskiego] 1915–1950*, b.m.r., s. 174–175, rps; Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie, b.sygn., *Kronika Seminarium Duchownego obrz[ądku] łac[ińskiego] lwowskiego od dnia 20 października 1945 czyli od pierwszego dnia pobytu poza Lwowem w Kalwarii Zebrzydowskiej*, b.m.r., s. 73–78, rps; M. Leszczyński, *Archidiecezja lwowska...*, s. 112.

⁷³ Błędne określenie; w liturgii Kościoła katolickiego w dniu 1 listopada obchodzi się uroczystość Wszystkich Świętych, natomiast 2 listopada – Dzień Zaduszny.

⁷⁴ Informacja błędna; ks. kanclerz Zygmunt Hałuniewicz został aresztowany 26 VIII 1945 r. Zob. przypis 13 niniejszej edycji.

⁷⁵ Informacja błędna. W kalendarzu liturgicznym archidiecezji lwowskiej z roku 1944 widnieje wspomnienie, nie zaś uroczystość św. Barbary w dniu 4 grudnia. Być może celebrację przeniesiono na najbliższą niedzielę. *Ordo Divini officii in archidioecesi Leopoliensi latinorum [...] pro bissextili Anno Salutis 1944*, Leopoli [1943], s. 108.

⁷⁶ Kałęzny Stanisław (1898–1975), święcenia kapłańskie przyjął w 1924 r. w Zgromadzeniu Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, w latach 1924–1930 wykładowca w Małym Seminarium Księży Misjonarzy w Krakowie, 1926–1930 wikariusz i ekonom klasztoru par. pw. Matki Bożej z Lourdes w Krakowie, 1935–1946 superior klasztoru i proboszcz par. pw. św. Wincentego

zaś odprawił O. Michał Woroniecki – Misjonarz [Zgromadzenia św. Wincentego a Paulo], kazanie zaś miał ks. prof. Simoni⁷⁷. Po nieszpórach, przed ołtarzem św. Barbary, odmówiono modlitwy i dano do pocałowania Jej relikwie. Do Bractwa św. Barbary wpisała się Aniela Nażyńska⁷⁸.

Od 16 XII – 3-ciej niedzieli Adwentu, wrócono do dawnego porządku nabożeństw, a to z powodu wyjazdu ks. prof. Bolesława Gawła⁷⁹ na zachód. Zniesiono mszę św. o godz. 10, a sumę zaczęto odprawiać o godz. 10.30 i ostatnią mszę św. o godz. 12. Ks. Świerzko⁸⁰ odprawia w kościele [pw.] św. Antoniego tylko w święta i niedziele, w dni powszednie zaś w kaplicy SS. Marianek.

a Paulo we Lwowie, 1946–1958 proboszcz par. pw. Świętej Rodziny w Tarnowie, 1958–1967 wykładowca Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy w Krakowie, 1958–1975 dyrektor Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia metropolii krakowskiej. M. Chorzępa, *Śp. ks. Stanisław Kalęzny*, „Roczniki Wincentyńskie” 1987, nr 1, s. 60–61.

⁷⁷ Simoni Jan (1890–1972), święcenia kapłańskie otrzymał w 1913 r. we Lwowie, w latach 1913–1915, wikariusz i katecheta par. Uhnów, 1915–1924 kapelan szpitala sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Nowosiólkach – par. Gołogóry, 1924–1927 katechetą Prywatnego Gimnazjum Męskiego im. H. Jordana we Lwowie, 1925–1925 katecheta Prywatnego Gimnazjum Mieczysława Kistryna tamże, 1927–1939 katecheta Państwowej Szkoły Zawodowej Żeńskiej tamże, 1927–1929 katecheta ośmioklasowej szkoły ss. Sakramentek tamże, 1931–1939 katecheta Żeńskiego Seminarium im. A. Asnyka tamże, 1937–1939 katecheta Prywatnego Żeńskiego Gimnazjum Humanistycznego Sióstr de Notre Dame tamże, 1941–1944 katecheta Państwowej Szkole Rzemieślniczej Żeńskiej tamże, brał udział w tajnym nauczaniu. W ramach ekspatriacji wyjechał w 1946 r. na Zachód, osiadając w archidiec. poznańskiej; w latach 1946–1947 kapelan ss. Urszulanek w Otorowie, 1947–1951 pracował w Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego: 1947–1950 katecheta w Państwowym Liceum Przemysłu Gastronomicznego i Państwowych Zakładach Kształcenia Administracyjno-Handlowego w Gliwicach, 1951–1972 pracował w archidiec. wrocławskiej: 1951–1952 rektor Niższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, 1952–1955 rektor Seminarium Duchownego tamże, członek licznych gremiów kurialnych do 1967 r., 1968–1972 emerytura. Zmarł 16 I 1972 r. we Wrocławiu. J. Swastek, *Simoni Jan*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 18, red. zbior., Lublin 2013, kol. 212–213.

⁷⁸ Osoba niezidentyfikowana.

⁷⁹ Gawel Bolesław (1884–1972), święcenia kapłańskie przyjął w 1911 r. we Lwowie, w latach 1911–1912 wikariusz par. Chodorów, 1912–1913 wikariusz ekspozyt par. Jezierzany k. Tłumacza, 1913–1921 wikariusz par. pw. Matki Bożej Śnieżnej we Lwowie i notariusz Kurii oraz Sądu Metropolitalnego we Lwowie, 1921–1939 katecheta szkół powszechnych, zawodowych i średnich tamże, podczas okupacji niemieckiej 1941–1944 katecheta szkoły powszechnej przy ul. Piekarskiej 59 we Lwowie, w ramach ekspatriacji wyjechał w grudniu 1945 r. do diec. chełmińskiej; w latach 1945–1951 administrator par. Jabłowo, w 1951 r. osiadł w archidiec. wrocławskiej; w latach 1951–1953 wikariusz substytut par. Mrozów, 1953–1956 proboszcz katedry wrocławskiej, w 1952 r. mianowany kanonikiem gremialnym Kapituły Metropolitalnej we Wrocławiu, w latach 1957–1968 należał do pracowników Wydziału Duszpasterskiego miejscowej Kurii. Zmarł 9 V 1972 r. we Wrocławiu. W. Urban, *Duszpasterski wkład...*, s. 73; Zmarli, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 1972, nr 5, s. 113.

⁸⁰ Świerzko Piotr (1886–1946), święcenia kapłańskie przyjął w 1910 r. we Lwowie, w latach 1910–1912 wikariusz par. Waręż, 1912–1945 katecheta szkół średnich we Lwowie, w ramach ekspatriacji wyjechał w 1945 r. na teren Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego: w latach

[Dnia] 24 Pasterka odbyła się o godz. 5,30. [Dnia] 31 XII nieszpory dziękczynne odbyły się na zakończenie starego roku z kazaniem o godz. 5,30.

Rok 1946

[Dnia] 14 II odprawiona została msza św. żałobna za duszę śp. Proboszcza Ks. Kan[onika] W[alentego] Dubiela.

Od 7 II do 21 II spadły ogromne śniegi, które musiały być natychmiast usuwane stosownie do nakazów Milicji. W usunięciu ich – obok stałych płatnych robotników – wzięli udział z dobrej woli parafianie, zwłaszcza SS. Szarytki i Marianki. [Dnia] 24 II na intencję ich odprawił Ks. Administrator mszę św. o godz. 12.

Dnia 10 III odbyła się ostatnia msza św. w kościele w Krzywczycach⁸¹ wskutek naznaczonych na koniec marca transportów. Dnia 10 III rozpoczęła się nowenna do św. Józefa.

Dnia 11 III nałożono podatek osobisto-dochodowy na Ks. Adm[inistratora] w wysokości 5185,20 rb., na ks. wikarego – 4743 rb, na kościół – 2439,50 [rb] i na budynek parafialny za obecny i poprzedni rok – 3994,04 rb, czyli razem 16 362,74 [rb]. Oprócz podatku, opłaca się asekurację za kościół. Pierwszą ratę przypadającą 15 i 20 III w wysokości 5475,38 rb zapłacono już dzięki ofiarności parafian.

Od 17 III odprawia się znowu msza św. o godz. 10-tej, gdyż księża nie wyjeżdżają już ze mszą św. do Krzywczyc. Dnia 24 III rozpoczęły się rekolekcje parafialne, które poprowadził ks. dr Jan Kwiatkowski⁸² – prof[esor] gimnazjalny. Rekolekcje odbyły się przy nadzwyczaj licznym udziale parafian. Rekolektant jest synem śp. Emila Kwiatkowskiego⁸³, wielkiego działacza społecznego na Łyczakowie, prezesa Ligii parafialnej, inicjatora i założyciela Kasy Pożyczko-

1945–1946 wikariusz i katecheta par. Nysa. Zmarł 15 XII 1946 r. tamże. *Schematismus [...] 1910–1939*, passim; J. Kopiec, *Prezbiterium diecezji opolskiej w latach 1945–1980*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, 1983, t. 10, s. 255.

⁸¹ Krzywczycze – wieś w pow. i woj. lwowskim.

⁸² Kwiatkowski Jan (1896–1970), święcenia kapłańskie otrzymał w 1919 r. we Lwowie, dr filozofii, w latach 1919–1921 wikariusz par. Złoczów, 1921–1922 wikariusz par. Tarnopol, 1922–1926 katecheta par. Otnia, 1926–1928 proboszcz par. Kobyłowluki, 1928–1929 wikariusz par. Janów k. Trembowli, 1929–1930 proboszcz par. Sorocko, 1930–1932 katecheta par. Zaleszczyki, 1932–1933 administrator par. Beremiany, 1933–1945 katecheta we Lwowie; w ramach ekspatriacji wyjechał w 1946 r. na teren archidiec. krakowskiej; w latach 1946–1970 kapelan klasztoru ss. Karmelitanek Bosych przy ul. Łobzowskiej, 1946–1947 katecheta Szkoły Przemysłowej, aresztowany 4 XII 1947 r. przez funkcjonariuszy UB, został skazany 27 I 1948 r. na 4 lata więzienia; karę odbywał w Krakowie i Wronkach, zwolniony w 1951 r. Zmarł 12 VIII 1970 r. w Krakowie. *Kościół rzymskokatolicki i Polacy w Małopolsce Wschodniej podczas wojny ukraińsko-polskiej 1918–1919*. Źródła, t. 2, opracowanie, wstęp, przypisy, indeksy i wybór fotografii J. Wołczański, Lwów–Kraków 2012, s. 705; J. Marecki, Kwiatkowski Jan Andrzej, w: *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. 2, red. red. J. Myszor, Warszawa 2003, s. 153–154.

⁸³ Osoba niezidentyfikowana.

wej przy tut[ejszej] parafii. W marcu 1945 [r.] śp. Emil Kwiatkowski wraz z żoną Seweryną padł ofiarą rabunkowego morderstwa we własnym domu przy ul. Orłąt l[okal] [...]^d.

Ryc. 12. ks. dr Jan Kwiatkowski
– katecheta szkolny we Lwowie

Ryc. 13. Emil Kwiatkowski
– prezes Ligi Parafialnej parafii pw.
św. Antoniego

[Losy duchowieństwa pracującego przy parafii pw. św. Antoniego we Lwowie:] ks. wikary Hieronim Kwiatkowski został we Lwowie po repatriacji duchowieństwa zakonnego i świeckiego⁸⁴. Ks. Kanonik Józef Czaprán – wyjechał ze Lwowa pociągiem ewakuacyjnym dnia 4 VI 1946 [r.], wywożąc część mienia kościelnego. Pracę swą podjął 4 lipca 1946 [r.] w Barlinku, [w] diecezji gorzowskiej, następnie od [roku] 1952 (27 II) jako proboszcz i dziekan parafii katedralnej w Gorzowie W[ie]lk[o]p[olskim].

Kronika i inwentarz kościoła [pw.] św. Antoniego we Lwowie została odeślana do Kurii Lubaczowskiej⁸⁵ dnia 21 listopada 1963 r.

Gorzów W[ie]lk[o]p[olski]⁸⁶, dnia 21 listopada 1963 r.

^d W dokumencie brak tekstu.

⁸⁴ Określenie potoczne, choć nieprecyzyjne; powinno być: diecezjalnego.

⁸⁵ Właściwie: Kurii Administracji Apostolskiej w Lubaczowie. Instytucja ta była de facto kontynuacją Kurii Metropolitalnej ob. łac. we Lwowie po ewakuacji w roku 1946 w granice powojennej Polski.

⁸⁶ Gorzów Wielkopolski – miasto na terenie Ziemi Lubuskiej stanowiące stolicę powojennej Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej, a w latach 1972–1992 diecezji gorzowskiej. W 1992 r. powstała diecezja zielonogórsko-gorzowska z siedzibą w Zielonej Górze.